

se pomika mimo škofije, po Stritarjevi ulici, po Frančiškanskem mostu, po Wolfovi ulici. Občinstvo spremlja svoje učiteljstvo s simpatijami. Mnogoteri pest se stisne. Kletev vseh src valovi do naših zatiralcev! Kjer se izliva Wolfova ulica na Kongresni trg, stoji policijski kordon. Nihče ne sme naprej. Uradnik policije zahteva razhod, zakaj tudi vojaštvo je komsignirano. Mnogi se okrene na pot proti Marijinemu trgu, prepevaje navdušene pesmi. Ustavi se pred Prešernovim spomenikom, kjer izrazi svoja čustva v veličastnem spevu. Potem se mirno razide. Večina odide na vrt hotela Strakelj, kjer iznova prisega zvestobo in edinstvo ob plamtečih govorih in dvigujočih pesmih. Brez najmanjšega kaljenja miru in reda odide skupina za skupino proti svojemu domu, ki sprejme vsakega s staro tesnobo, a z novim upanjem, da se bliža konec trpljenja!

Duše vseh goré kakor kresovi, ki naznanjajo vsemu kulturnemu svetu: »Razumere, ki moré kranjsko učiteljstvo, niso le kranjski, niso le avstrijski, niso le evropski, ampak so svetovni kulturni škandal!«

Tako svečanostne, tako resne in tako dostojne manifestacije učiteljstva Ljubljana še ni videla. Dvanajsta ura je odbila. Naj živi stanovska zavednost, edinstvo in solidarnost! Kdor jo ruši posled, kdor ni sedaj z nami — ta je samega sebe vrge iz učiteljskih vrst! Naj živi sreča junaška!

Kakor že rečeno, vsa javnost stoji ob strani učiteljstva. O prepovedanem shodu ljubljanski listi simpatično poročajo. »Naprej« končuje svoje poročilo s temi besedami:

»Naše učiteljstvo je razburjeno do skrajnosti, dolžnost je odgovornih činitelev, da dajo učiteljstvu, kar mu gre, da ne pride do katastrofe, zaradi katere bi največ trpela naša deca. Na drugi strani pa apeliramo na vse kranjsko ljudstvo, da je solidarno z učiteljstvom ter da energično zahteva, da se učiteljskim zahtevam ugodí. Dolžnost vsega naroda je, da ob nobenem pogovoru ne dovoli, da se še dalje daje našim kulturosovcem tako malo plače, da se še enkrat na dan ne morejo nasititi. — Da je socialistično delavstvo solidarno z učitelji, ni treba še posebej poudarjati, toda to ne zadostuje. Ves narod naj gre v boj za učitelje, da se prepereči kulturni škandal, ki nam preti. — Občine in vse druge korporacije, stranke in posamezniki morajo postaviti svoje sile pa bomo videli ali je močnejša odprna sila ali krivica! To je obenem skupen interes vsega naroda in tudi — države! — Učiteljstvo je včeraj jasno govorilo, sedaj naj govori ves narod, ker je tako bodo učitelji zmagali.«

Državni poslanec dr. Ravnihar je bil nenadoma brzoglavno poklican na Dunaj, zato mu ni bilo mogoče priti med razjarjeno učiteljstvo.

Na oder stopi državni poslanec dr. Lovro Pogacnik. V pozdrav mu zadoni ploskanje. Pozdravlja trpine, tukaj zbrane, v imenu Jugoslovanskega kluba in v imenu staršev, ki več ne morejo gledati trpljenja vzgojevalcev svojih otrok. Vsa dvorana grmi kakor en sam mogočen glas do obupa užaljene duše.

V tem hrupu govori pisatelj Ivan Cankar nekaj besed, ki pa zamró v orkanu ploskanja in odobravanja.

Oglasi se k besedi deželni odbornik dr. Karel Triller, viharno pozdravljen, da kot podžupan občine — lastnice te dvorane — pozdravi navzoče. Priznava popolno utemeljenost zahtev in kaže na krivce, ki imajo take razmere učiteljstva na vesti. Prosi zborovalce, naj se mirno razidejo.

Sedaj plane iz množice klic: »Do 15. septembra hočemo imeti svoje zahteve uresničene! Ako se to ne zgodi — stopi vse učiteljstvo v štrajk!« Dvignejo se vse roke kakor k prisegi. Množica hrmi, ploska, vzklíka. »Štrajk, štrajk!« kličejo vsa usta.

Burno pozdravljen mora govoriti s privoljenjem policijskega komisarja dež. poslanec tov. E. Gangl. Njegove besede padajo kakor udarci kladiva. Pritrjevanje se stopnjuje do oglušujočih protestnikov jeikov užaljene in ogorčene množice. Nepopisen ostane vtisk tega žalostno-veličastnega izliva stanovske zavednosti in tesno strnjene solidarnosti, ki je ne razruši nobena sila več! Na poziv govornikov se množica mirno razide.

Na trgu pred Mestnim domom se strnejo vrste kar same ob sebi v izprevod, ki

dobilo popolno svobodo odločitve. Ali ostane ta svoboda trajna? V kateri smeri jo izkoristi pravoslavje? Da si poišče novo sintetično obliko centralizma (cerkvenega imperializma) ali proglasi tudi za vero analitični princip individualne avtonomije (samoodločbe), decentralizacije (religio depopulata), svobodnega razvoja verske zavesti? Nerazveseliv duh nezapanja govori iz oklica moskovskega patriarha Tihona, ki sklicuje za 15. avgusta 1918 splošen cerkven koncil in svari pred »latinsko nevarnostjo«. Že leta 1915. je zapisal K. Nötzel (Das heutige Russland, 1915): Rusija predstavlja danes veliko preizkušaljšče za evropsko kulturo.

Kakor postaja goščava tem nepreglednejša, tako se tudi preja pravoslavja tem gosteje krotoviči in vozla, čim globlje prodiraš v tisočletni pragozd njegovega problema. V pravoslavju razlikujemo namreč: 1. uradno pravoslavje; 2. menišvo; 3. ljudsko pravoslavje; 4. staroverstvo; 5. bogoiskatelstvo; 6. sektantstvo; 7. versko filozofijo ruske inteligence pod vplivom protestantizma in modernizma, ki vedno iznova opozarja na vseskozi moderni značaj pravoslavja, posebno zaradi tega, ker se baje njegova duhovščina

pretepel. Pretepel zaradi stvari, ki je bita ona na njej čisto nedolžna.

Kako naj pozabi to sin? In če bi živel tisoč let, ne bi pozabil...

Druga je: Stranka, ki je imela in ima moč v naši domovini, v naši najbolj slovenski kronovini, stranka, ki bi bila dolžna svojim načelom, da stoji vedno na braniku za pravico, je plačevala in menda še plačuje — saj ima v sedanjem času vso moč v rokah, le par ljudi, ki so jasno povsod očili s svojimi deli, da niso »iz naroda« — najslabše v vseh avstrijskih deželah svoje učiteljstvo, sinove in hčere našega ljudstva, kri od naše krvi, meso od našega mesa. In ti mučeniki imajo družine, imajo otroke. Ali ne tepejo lastni rojaki teh otrok, ali ne teptajo tem otrokom njih mater in očetov? — Je li čudo, ako pri teh plačah nešteti, posebno mlade učiteljice, ki nimajo ne za svadnanj kruh ne za obleko, propadejo duševno in telesno? Kdo bo dal odgovor zanje? — Ni dolgo tega, kar mi je pisala učiteljica, ki je ne poznam po obrazu, in ne ona mene, in me je prosila, naj ji posodim — šest kron. Rekel sem si: »Kako težka mora biti njena beda, sicer ne bi prosila za tako bagatelo!« — A če druga gre in se proda, jo svet obsoja. Pa ima pravico? Zakaj ne pogleda dalje in globlje in ne vpraša: Kdo je kriv?

Kako bi odpustil tako krivico človek, ki se čuti vsem in tudi tem zapostavljenim in prikrajšanim brata?

Quem dii ...

Nekje na Štajerskem je bil nadučitelj 22 mesecev po nedolžnem v zaporu, ker so ga njegovi osebni sovražniki, ki so se skrivali kot zaupniki za žandarmarijo, očrnil, da se čuti Jugoslovana, in da je pristaš jugoslovanske ideje. (Da, to je res, ali v smislu majniške deklaracije.) Zaradi tega je bil pod strogo vojaško disciplino in kontrolo, ki ga je trpinčila na vsakovrstne načine: občutil je mnogo bridkega in grenkega ter pretrpel mnogo gorja. Pozneje ga je nekdo denunciral, da je izustil besede, da so Srbi naši bratje, da bi morali biti združeni s Srbi, in da so Slovenci krivi, ker je prišlo do vojne. Od vsega tega ni bila resnična niti ena beseda. Vendar je prišel nadučitelj v preiskovalni zapor in bil obsojen, ne da bi bili prišli k obravnavi obrekovalci in njegove priče. Odpuščen je bil iz službe in njegova družina brez sredstev in vsakršne podpore izročena bedi. Živeti je morala od podpore svojih sorodnikov in raznih narodnih dobrotnikov. V teh nadlogah in stiskah se je uboga družina moralo seliti iz kraja, dasi je bila voljna plačevati stanarino. Vsled županovega in župnikovega hujškanja sta prišla načelnik krajnega šolskega sveta in njegov namestnik sredi najhujše zime meseca januarja snemat vrata v voditeljevo stanovanje, da tako postavita ubogo nadučiteljevo rodovino pod mrzlo zimsko nebo. Nesla sta vrata shranit v cerkvenikovo klet. Krajni šolski svet je sicer sklenil, da počaka do pomladi, a dobrosrčne (?) in usmiljene (?) gospode je vodila slepa strast. Največje veselje sta kazala pri tem človekoljubnem delu župan in župnik. Dva nadučiteljeva sinova sta bila v gimnaziji, gosp. župnik se je pa spozabil tako, da je pisal ravnateljstvu pismo, naj ne sprejme v šolo nadučiteljevih sinov. Ker se je nadučitelj čutil nekrivega, vložil je ugovor in prosil za novo razpravo, pri kateri se mu je popolnoma posrečil dokaz resnice. Tiral je pred sodnika svoje prijatelje in sovraž-

niko, da pod prisego izpovedo o nadučiteljevem političnem mnenju. Sam župan, najhujši njegov osebni sovražnik ni mogel pod prisego ničesar obtežilnega izpovedati. Obrekovalec pa je deloma preklical prvotno izpoved. Nadučitelj je bil oproščen in zopet nameščen na prvotnem svojem mestu, a deželni šolski svet mu ni hotel izplačati 16 mesečnih zaostankov. Vložiti je moral priziv na ministrstvo za uk in bogočastje. Že 18 mesecev pričakuje rešitve, a zaman. Ko je bil pa obsojen, so mu ustavili plačo v osmih dneh. Vsakdo bi mislil, da ga bodo sedaj njegovi sovražniki pustili na miru, toda ne, ker nimajo čuta sramu. Naj navedem zgled. O počitnicah je prišel njegov sin dijak na povabilo v rojstni kraj fotografirat. Za plačilo je dobil nekaj živil. Ko se je vračal, mu je že pred kolodvorom odvzela žandarmarija vse, ker je prišla ovadba iz dotičnega kraja. Letos je zopet šel v tisti kraj; gosp. župnik je šel nad stranko ter jo hujskal, čes, zakaj mu daste streho? Sodbo o postopanju tega častitljivega moža, ki bi moral učiti ljubezen do bližnjega, naj si napravi vsakdo sam. Kdo povrne vso škodo, ki so jo storili ti ljudje ubogi učiteljevi družini, kdo zaceli njene duševne rane, kdo uteši duševne boje, ki jih je pretrpela učiteljeva žena in otroci, med tem ko se je njih reditelj boril za dom in cesarja. Odkar so ga izpustili iz zapora, se nahaja v vojaški službi. Vso zimo je bil v okopih, v ledu in snegu na odprtem polju med bobnečim ognjem, četudi je že 46 let star. V ofic. šolo ga niso sprejeli, čes, da je prestar (za okope je bil pa dober.) Koliko telesnih muk, zaničevanja in duševnih bolesti je moral pretrpeti ta mučenik, ni lahko popisati. In kdaj bo konec trpljenja 46 let staremu vojaku? To je usoda slovenskega učitelja!

Na delo!

Velika mizerija je zavladala med učiteljstvom, ali te mizerije smo si večinoma sami krivi. Vse preveč jadikujemo, pa pre malo delamo. Delati je treba: z delom vzbudim v ljudstvu spoštovanje do sebe, pa tudi do stanu. Niso plače krive našemu slabemu položaju, ne, temveč ponajveč naše zabavljanje.

Treba nam je demokratičnega duha. Naše organizacije moramo preosnovati, premoviti. Da bi društva ne samotarila, je treba vednega stika z vodstvom »Zaveze«. Direktive morajo prihajati odzgoraj. Ako se ustanovi pri »Zavezi« stalno tajništvo, ne sme biti nekako dopisujoče mesto, temveč posvetovalno, potovalno. Da bi imelo učiteljstvo v družini oporo v vseh zadevah, bi se morala društva večkrat osebno nadzorovati, ali človekoljubno nadzorovati, ne le suhoparno. Zato bi morala imeti »Zaveza« na strani poseben sklad, ki bi bil za taka pota v korist učiteljstva, ker nihče ni dolžan delati zastonj. Ta kapital bi prišel vsem prav, bil bi v splošno korist.

Samosvoje aprovizacije ne zmore nobeno društvo, ali vse kranjsko učiteljstvo skupno pa lahko stori mnogo v blagor učiteljstva. Kakor se je že nekdo oglašil v »Tovarišu«, bi bilo kaj takega že zdavnaj potrebno, pa smo spali in zabavljali!

Potem pa naše knjižnice! Premalo člani izposojujejo knjige. V tem oziru nam je treba strogih odredb. Voditi bi morali seznam vseh izposojenih knjig. Društvene člane bi bilo treba opetovano opozarjati na korist branja dobrih knjig, zanikarneže celo izključiti za kazen iz društva. Saj mora vendar vsak učitelj vedeti, kolike

še ni organizirala kot posebna vladajoča kasta. Vsak posamezni del nam predstavlja zopet problem zase, a najbolj zanima problem večine: ljudsko pravoslavje, v katerem se razodeva pristen in prvoten značaj ruskega duha. Ruski duh, tista orjaška zagonetna sfinja, v katere skrivnosti so predirali največji ruski duhovi (Gogolj, Dostojevskij, Tolstoj, Turgenjev, Merežkovskij, Honjakov, Solovjev). Danes hočemo podati le par reflektov, ker analiza ruskega duha potrebuje dela za debelo knjigo. Pravo je zadel St. Tyszkiewicz (Stimmen der Zeit, 1918) z opevbo: skoro bo tisoč let, da je uvedeno v Rusiji krščanstvo in da istočasno veljajo predpisi poganske morale. Kulturna in socialna beda nam kaže rusko ljudstvo v nizavah primitivnega prirodnjaštva, v katerih ubogi, neizobraženi človek neprestano trepeče pred duhovi in čarovnimi močmi obližja, polovico življenja mu vzame večji strah, da se ne pregreši proti predpisom »tabu«, a če se je pregrešil, »o-čistišči«, mu drugo polovico izpolnijo »očiščevalni obredi«. In koliko je tega poganskega praznovernega in vražastega formalizma v ruski pobožnosti? Slovenski kmet ni je po vrnitvi iz ruskega ujet-

ništva podobno slikal ruske razmere: »V Rusiji vlada neumnost, nesnaga in nemarnost z nagajko. Ruski kmet se z eno roko križa, z drugo krade; z jezikom moli, s telesom nečistuje«. Umestna bi bila posebna raziskava, v koliko je odvisen ruski svetočežni pesimizem in ruska stoična pasivna rezistenca od azijske bližnje pasivnega bramanizma in budizma? Na vsak način nam ta kulturna zaostalost in nečloveško trpljenje ruskega, v jedru dobrega ljudstva vzbujajo globoko sočutje in usmiljenje, nikakor pa nam ne more biti ta »ruski duh« kulturni ideal, h kateremu se naj vrne naš nacionalistični zapad. Trajna kulturna veljava ostane samo njegova očiščena bogovernost, njegovo iskreno, elementarno bogoiskatelstvo v organični sintezi z zapadnim racionalizmom kakor najboljša obramba proti orkanu ljudskega sovrašstva, ki zadivlja v slepi strasti in maščevalnosti po končani vojski, ko se izve vsa resnica, ko pride beseda in čustvo zopet do pravice in svobode.

Tudi temeljito, učeno in previdno delo dr. Fr. Grivca nam govori na vsaki strani o nepreglednih težavah pravoslavnega problema. Čeprav ustajajo tudi pred njim izvečine sama težka, usodna vprašanja